

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בליל ד' דחנוכה תש"פ לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף קל"ח

ועל כן הפסיק שמן למאור וגו', בלי תוספות אות ו', כי הבאת מינים אלה לא היה משלהם מבתיהם. [שוב הראוני שכן כתוב בנחל קדומים (שם אות ג)].

ובזה יובנו דברי רש"י על הכתוב והנשיאים הביאו, אמר רבי נתן מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכה המזבח בתחלה, ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחלה, אלא כך אמרו נשיאים, יתנדבו צבור מה שמתנדבין, ומה שמחסרין אנו משלימין אותו. כיון שהשלימו צבור את הכל שנאמר (שמות לו-י) והמלאכה היתה דים, אמרו נשיאים מה עלינו לעשות, הביאו את אבני הזהב וגו', לכך התנדבו בחנוכה המזבח תחלה (במדבר יב-טו) ע"כ. ולכאורה הרי מה שנתכוונו מתחלה הוציאו אותה לפועל, כי הציבור לא השלימו את הכל, שהיה חסר האבני שוהם והאבני מלואים והשמן והבשמים, והם השלימו את הכל, ואדרבה אין המצוה נקראת אלא על מי שגמרה (סוטה יג). אבל באמת הנשיאים לא הביאו כלום, העננים הביאו אותם ממקומות רחוקים, והם לא היו רק כמו המביא דואר ממקום למקום, ואין זה משלהם. ומה שהיו לישראל בביתם במדבר, השלימו הציבור להביא הכל, ולכך התחרטו והתנדבו בחנוכה המזבח תחלה.

*

אמנם לפי זה הרי השמן למנורה הובא בדרך נס בעננים מגן עדן, ואיך נהנו ממעשה נסים, ואיך הדליקו מדבר שאינו ממשקה ישראל. ונראה דהנה מצינו במן שאמר הכתוב (שמות טז-ט) ויאמר ה' אל משה, הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. וביאר החיד"א במדבר קדמות (מ-ג) דלכאורה מן הוא מעשה נסים, ואין נהנין ממנה. על כן הוצרך ה' להתיר אותה להם, הנני ממטיר לכם, ובוזה הותר להם מעשה נסים, ומצוה ליהנות ממנו ע"כ. (וכן כתב גם בחידושי הרי"מ פ' בשלח). ובנחל קדומים (שם) הוסיף, דזהו שאמרו איש אל אחיו מ'ן הוא, ראשי תיבות מ'עשה נ'סים, כי לא ידעו מה הוא (טז-טו), אי שרי ליהנות ממנו. ויאמר משה הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה וכו' ע"ש. ועל דרך זה היה בהשמן למנורה, שלא היה להם במדבר אלא דרך נס שהביאו אותם העננים, והסתפקו ישראל אי שרי להביאם ולהשתמש בהם להמנורה דהוי מעשה

הנה כבר דברנו בימים הקודמים אודות הקושיא איך הותר להם שמן נס להמנורה, הא אין ליהנות ממעשה נסים, ואם כן לא הוי ממשקה ישראל, ופסולה השמן להמנורה. ויש לומר בזה עוד וכדלהלן.

הכתוב אומר ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד (שמות כז-ב). ויש לדקדק הלא כבר נאמר לעיל, ויקחו לי תרומה וגו', שמן למאור בשמים לשמן המשחה ולקטורת הסמים, אבני שוהם ואבני מלואים וגו' (כה-ו), ולמה הכפיל זאת שנית ויקחו אליך שמן זית זך, ולא היה לצוות אלא על מצות הדלקת המנורה. וגם למה לא אמר כן גם על הלחם הפנים, ויקחו לך חטים או סולת לסדר הלחם הפנים על השלחן. וגם מה שסיים להעלות נר תמיד, כין אין מצותו אלא מערב עד בוקר.

ונראה דהנה יש לדקדק עוד, שאמר הכתוב ואת התרומה אשר תקחו מאתם, זהב וכסף ונחושת ותכלת וארגמן וגו' (כב-א), הזכיר כל המינים בהוספת אות ו'. ושוב אמר שמן למאור בשמים לשמן המשחה ולקטורת הסמים, אבני שוהם ואבני מלואים, הזכיר מינים הללו בלא אות ו' המוסיף, וצריך ביאור טעמו. [ועיין בגמרא (עבודה זרה כד.) שדקדקו בזה]. ויש לומר דלהלן כתיב (לה-כו) והנשיאים הביאו את אבני השוהם ואת אבני המלואים לאפוד ולחשן, ואת הבושם ואת השמן למאור ולשמן המשחה ולקטורת הסמים. ובגמרא (יומא עה.) אמרו נשיאים ממש [עננים היו] ע"ש. ויותר מבואר בתרגום יונתן, וענני שמיא אזלין לפישון ודליין מתמן ית אבני בורלות חילא וית אבני אשלמותא לשקעא באיפודא ובחושנא, ומחתן יתהון באנפי מדברא, אזלין רברבני ישראל ומייתן יתהון לצרוך עיבידתא, ותייבין ענני שמיא ואזלין לגן עדן, ונסבין מתמן ית בושמא בחירא, וית משחא דזיתא לאנהרותא, וית אפרסמא דכיא למשח רבותא ולקטורת בוסמיא ע"כ.

ואם כן כל הדברים שהוצרכו להמשכן היה להם לישראל באהליהם משלהם, ושפיר אמר להם, ואת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחושת ותכלת וגו', אבל משמן למאור ואילך לא היה ברשותם, אלא העננים הביאו אותם,

נסים, על כן התיר להם ה' בהדיא ואמר, ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך, שהגם שהשמן שמצוי כעת לפניהם הביאו העננים הותר להם הכתוב להדלקת המנורה. ושוב הוסיף הכתוב היתר, 'להעלות נר תמיד', שהיתר זו אינה רק לפי שעה, אלא היא תמידי לכל הדורות, שיוכלו להשתמש בשמן נס להמנורה, ועל כן בימי חנוכה היה מותר להם ליהנות משמן נס לצורך ההדלקה, שהתירה הכתוב להדיא.

*

והנה מקור האיסור ליהנות ממעשה נסים, מצינו בגמרא (תענית כד.) באלעזר איש בירתא, שנתמלא אוצרו חטים בדרך נס, ואמר לבתו העבודה הרי הן הקדש עליך, ואין לך בהן אלא כאחד מעניי ישראל. ופירש רש"י משום דמעשה נסים הוא, ואסור ליהנות ממעשה נסים ע"כ. ולכאורה אם יש איסור ליהנות ממעשה נסים, איך עניי ישראל מותרים בהם, הא הוי מאכל איסור. ויש לומר דלכך הסביר רש"י טעם האיסור, משום דאמרו (שם פ:) אם עושין לו נס מנכין לו מזכיותיו ע"כ. ואם כן רק לו בעצמו היה אסור ליהנות, אבל לא לאחרים, ושפיר הם מותרים לעניי ישראל. ומה שנהנה הנאת מצוה שנותן צדקה לעניים, על זה אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו, ולא הוי הנאה.

ויש להסביר עוד, דלכאורה לא עביד קוב"ה ניסא למגנא (וזה"ק מקץ רא:), ואם מעשה נסים אסורים בהנאה, אם כן הנס הוא ללא צורך. ועוד יותר תקשה, דכיון שהנסים הם מה', הרי הוא כמו שאומר לו ה' להדיא שנותן לו זאת כדי ליהנות בו, והוי דומיא דנתנת המן שהתיר ליהנות ממעשה נסים. אך קושיא אחת מתורצת בחברתה, דבודאי אם ה' נותן לאדם בדרך נס, הרי זה ניתן לו לצרכו להשתמש בו, ולא כדי להוליכו לים המלח, אבל עדיין אין בזה היתר ללוקח לעצמו, כי יתכן שיעשה בזה צדקה לעניים, ועבור זה קיבלו, כי להם לא נאסר, שאין מנכין מזכיותיהם, ומה שהוא מקיים בו מצוה, הנאת מצוה לא נחשב הנאה.

אמנם בנידון דידן, שה' המציא שמן נס בבית המקדש, שקנה אותה הקדש, ואין לאחרים רשות בהן, אם כן אי נאמר דאסור להשתמש בו להקדש, הרי זה נס למגנא, ועל כרחק שעצם עשיית הנס להקדש הוי כאילו התירו ה' להדיא להשתמש בו, שאם לא כן לא היה ניתן להם.

*

ויש לומר עוד בזה למה אין איסור בהנאת שמן נס במקדש, ויתבאר גם כן למה אנו מדייקים שהנסים הללו נעשו על ידי כהני הקדושים'. והענין הוא, לפי מה דמבואר ברש"י דאיסור ההנאה היא משום דעל ידי זה מנכין מזכיותיו. וביאורו הוא, כי זהו זלזול בהכרת טובתו של מקום, כי יפה שעה אחת קורת רוח בעולם הבא מכל חיי עולם הזה (אבות ד-טו), ואם הוא מוכן לוותר מזכיותיו בעולם הבא עבור בצע כסף, או אוצר של חטים, הרי זה מורה ששכר עולם הבא לא שוה יותר מאיזה והובים, על כן יש איסור ליהנות ממעשה נסים שמנכין בזה זכיותיו.

אמנם קדושי עליון שמשכילים להבין, כי יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא (אבות שם), וקיום מצוה לשרת את פני ה' עדיפא וחשובה יותר מתענוג עולם הבא, והם עומדים מוכנים לוותר על שכרם בעולם הבא כדי שיוכלו לקיים מצוה, כי יפה להם שעה זו יותר מחיי עולם הבא. אם כן כאשר נעשה להם נס, אשר על ידה יעלה בידם לקיים עוד מצוה, לא איכפת להם אם על ידי השתמשותו בהם ינכו לו מחלקו לעולם הבא, כי אדרבה הוא מוסר חלקו לעולם הבא עבור דבר שהוא שוה הרבה יותר, כי שעה במעשים טובים עדיפא מכל חיי עולם הבא, ואין בזה שום זלזול בהכרת טובתו של מקום, כי מחליפו בדבר ששוה עוד יותר. ובמדריגה זו היו כהני הקדושים שהדליקו המנורה, השכר מצוה לא מעלה ולא מוריד אצלם, בעת שעל ידה יוכלו לקיים מצוה עצמה, ושפיר הותר להם ליהנות מהשמן, כי האיסור היא רק הזלזול של ניכוי הזכיות, ולפי מדריגתם אין בזה זלזול כלל.

ובזה היה נראה לבאר מה שאומרים, ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה'. וצריך ביאור ההדגשה בזה. ויש לומר על פי מה שכתוב בחתם סופר (בהקדמה למסכת חולין) לבאר הענין דבאומות העולם הלילה הולך אחר היום ובישראל היום הולך אחר הלילה, ובקדשים הלילה הולך אחר היום (חולין פג:). כי הנה זמן התענוג והעידון להאומות העולם הוא בעולם הזה, אבל בעולם הבא המה נידונים לזראון עולם, וכמו שאומרים (בפיוט אקדמות) במיתי לי נהורא ותחפי לכון בהתא, אם כן העולם הזה הוא לאומות העולם יו"ם, כי מאיר להם שמש הצלחתם, והעולם הבא אצלם לילה, ולכן הלילה הולכת אחר היום לאומות העולם. אמנם בישראל הוא להיפוך, העולם הזה דומה להם ללילה, אבל בעולם הבא שיפה שעה אחת קורת רוח בעולם הבא מכל חיי עולם הזה, לכן העולם הבא הוא אצלם יום, וכן דרשו חז"ל (פסחים ב:) עולם הזה דומה ללילה ועולם הבא דומה ליום עיי"ש. אמנם בצדיקים הקדושים שהם מוותרים על כל חיי עולם הבא בשביל שעה אחת בתשובה ומעשים טובים שיפה להם מכל חיי עולם הבא, אם כן העולם הזה הוא להם יום שיכולים לעבוד בו את ה', אבל בעולם הבא שנעשה חפשי מן התורה ומן המצוות (שבת ל:), הרי הוא להם לילה. ולכן בקדשים הלילה הולך אחר היום, כי אצליהם העולם הזה הוא יום ע"כ.

ואם כן בקדושי עליון, העולם הזה הוא יום, ושכר עולם הבא הוי לילה, והלילה הולך אחר היום. וכאשר הם מוותרים על שכר עולם הבא עבור קיום מצוה, הם מחליפים מה שדומה אצלם ללילה עבור אור היום. ולא איכפת להו אם יארע להם נסים עבור קיום מצוה, הגם שינכו עבור זה משכרם בעולם הבא, כי קיום מצוה חשובה יותר. וזהו ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה בימים ההם כהיום הזה', לפי מדריגתם אשר הם מעריכים את היום הזה, שאצלם הלילה הולך אחר היום, וקיום מצוה אצלם היא אור יום, ושכר עולם הבא דומה להם ללילה, שפיר היה הנס תשועה גדולה, ומותר היה להם ליהנות מן הנס. ■